

Ryszard Groń

"Święta Teresa z Lisieux Słowem
Boga dla świata", J.W. Gogola,
Kraków 1998 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 7/1, 201-205

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

nych w pracy analiz. Na końcu zamieszcza autor streszczenie w języku francuskim, bibliografię i spis rzeczy w języku francuskim i polskim.

Praca autora napisana jest dobrym stylem. Charakteryzuje się poprawnym tokiem myślenia bez stosowania przeskoków i gubienia się w szczegółach. Zaufanie do czytelnika budzi także bogata dokumentacja źródłowa, czerpana z oryginalnych tekstów francuskich.

Prace porównawcze uchodzą za trudny rodzaj prac. Niekiedy trudno jest znaleźć właściwą płaszczyznę porównawczą. Ks. Władysław Zuziak wywiązał się z postawionego zadania znakomicie. Potrafił zasadnie i z pewnym dystansem zreferować poglądy omawianych myślicieli. Z ich dzieł powybierał te wątki, które uchodzą za najbardziej charakterystyczne dla ich filozofii. W trakcie prezentacji znajdujemy uwagi krytyczne, porządkujące i oceniające, co może świadczyć o dużej rutynie naukowej autora. Lektura pracy przekonuje nas, że autor porusza się bardzo swobodnie po drogach myślenia badanych myślicieli.

Prezentowana książka ks. Zuziaka stanowi duży wkład we współczesną myśl filozoficzną w Polsce. Rozprawa przybliży polskiemu czytelnikowi myśl filozoficzną dwóch bardzo mało znanych w polskiej literaturze filozoficznej, myślicieli. Z tego też względu jest wyraźnym „novum” na terenie polskiej filozofii ostatnich lat, jest po prostu rozprawą pionierską. Jest napisana kompetentnie, z bardzo dobrym wyposażeniem naukowym.

Książkę można polecić nie tylko studentom, interesującym się filozofią współczesną, ale także pracownikom naukowym, gdyż przybliży nam problemy nowe, mało znane w polskiej literaturze filozoficznej.

ks. Ignacy Dec

J. W. Gogola (red.), *Święta Teresa z Lisieux Słowem Boga dla świata*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 1998, ss. 275

Prezentowana przez nas praca jest dziełem zbiorowym, napisanym pod redakcją Jerzego Wiesława Gogoli (OCD). Jak zauważamy w podtytule, jest ona owocem pierwszego Karmelitańskiego Tygodnia Duchowości zorganizowanego przez Karmelitański Instytut Duchowości w Krakowie, w dniach 9-12 marca 1998 r. Tytuł dzieła (*Święta Teresa z Lisieux Słowem Boga dla świata*) nawiązuje do zdania, które na cześć świętej z Lisieux wypowiedział papież Pius XI, 11 lutego 1923 r., aprobując cuda do jej beatyfikacji. Samo Sympozjum Duchowości poświęcone zostało św. Teresie w związku z ogłoszeniem jej 19 października 1997 r. doktorem Kościoła Powszechnego. W słowie wstępnym Generała Karmelitów Bosych (C. Maccise) odnajdujemy następujące uzasadnienie tytułu Sympozjum, a przez to, i książki: „Teresa jest Słowem Boga dla świata, ponieważ ona wiedziała jak ukazać swym życiem młodej kobiecie poświęconej Bogu, życiem kontemplacyjnym w Karmelu i swą doktryną, że Bóg jest ojcem wszystkich, że wszystkich nas kocha i wszystkich nas pragnie zbawić. Krótko mówiąc, życie i doktryna Teresy są mocno zakorzenione w Ewangelii, dlatego postać jej nadal pozostaje aktualna” (s. 5).

Niniejsza pozycja książkowa jest zainicjowaniem serii wydawniczej Karmelitańskiego Instytutu Duchowości („*Karmel żywy*”), działającego od 1991 r. przy klasztorze oo. Karmelitów Bosych w Krakowie (zob. s. 268-269, 277). Autorami artykułów omawianej

książki są ojcowie Karmelici Bosi (z jednym wyjątkiem, ks. M. Chmielewskiego) specjalizujący się w dziedzinie życia i doktryny tego najmłodszego doktora Kościoła. Są wśród nich Polacy i goście zagraniczni z Francji (F. M. Lethel), Meksyku (L. J. Gonzales) i Hiszpanii-Włoch (J. Castellano). Nie wszystkie jednak artykuły niniejszej pracy były przedmiotem referatów w ramach Karmelitańskiego Tygodnia Duchowości. Korzystając z obecnej publikacji dodano do ośmiu wygłoszonych, cztery dodatkowe studia dla poszerzenia i ubogacenia tematyki terecjańskiej. Chodzi tu dokładnie o artykuły F. M. Lethela, L. J. Conzalesa, M. Zawady i S. Zielińskiego.

Cała książka podzielona jest więc na 12 rozdziałów. Pierwszy, autorstwa F. Naumanna, rozpatruje historyczne uwarunkowania życia i duchowości świętej z Lisieux. Autor wziął tu pod uwagę sytuację polityczno-społeczną XIX-wiecznej Francji, stan papieżstwa, a właściwie dwa pontyfikaty przypadające na życie świętej: Piusa IX i Leona XIII, warunki rodzinne państwa Martin, z którego wywodziła się Teresa, życie zakonne tamtych czasów, a na jego tle, historia Karmelu we Francji i dokładniej w Lisieux; wreszcie rozpatrzono istotne elementy (karmelitańskiej) duchowości francuskiej mające odbicie w duchowości Tereski: sakrament pokuty, komunie święta, kult Dzieciątka Jezus, Najświętszego Oblicza i Najświętszego Serca Jezusa, szczególne ofiarowanie się Bogu, Najświętsza Maryja Panna, święci, w końcu misje Kościoła i Karmelu.

Drugi rozdział, autorstwa ks. M. Chmielewskiego (z KUL-u), omawia świętą podając ją jako wzór postawy eklezjalnej, w duchu papieskiej adhortacji *Christifideles laici*. Teresa z Lisieux jest wg autora autentycznym wzorem duchowości odznaczającej się zatroskaniem o Kościół. Ta jej postawa eklezjalna wydaje się być poszukiwanym wzorem świętości współczesnych katolików, często zrzeszonych w różnego rodzaju wspólnotach i ruchach, w których doświadczają Kościoła. Po wstępnym wytłumaczeniu wyrażenia „postawy eklezjalnej”, rozumianej w sensie egzystencjalnego wyrażania się jako aktywny członek Kościoła, czyli czucia się Kościołem we wszystkich osobowych aspektach życia człowieka (intelektualno-poznawczym, emocjonalno-wartościującym, behawioralnym), przedstawia postawę eklezjalną Teresy w trzech wymiarach: duchem wiary rozpoznaje w Kościele Tajemnicę (1), cnotą nadziei zakorzenia się w Kościele doświadczanym jako wspólnota, Komunia (2), zaś miłość skłania ją do oddania siebie Kościołowi na służbę, którego istotnym posłannictwem jest Misja (3) (s. 52). Syntezą tej postawy eklezjalnej są jej słynne słowa: „*W sercu Kościoła, mej Matki, będę Miłością*” (Rkp B 3v.).

F. M. Lethel, autor trzeciego artykułu, podejmuje zagadnienie chrystocentryzmu Teresy. Nazwie go „dynamicznym”, ponieważ jego istotą jest „pociągnięcie przez Miłość Jezusową”. Miłować Jezusa i sprawiać, by był miłowany, tzn. prosić, by zostać osobiście pociągniętą przez Niego i tym samym, móc pociągnąć do Niego innych (s. 68-69). Właśnie dzięki tej miłości Teresa spełnia się jako oblubienica, matka, córka i siostra. W tym kontekście, francuski karmelita określa serce Teresy jako lirę o czterech strunach miłości: oblubieńczej, macierzyńskiej, dziecięcej i braterskiej (s. 71), omawiając każdą z nich w osobnych punktach swojego artykułu.

Tytuł czwartego rozdziału: „*Liturgia a życie duchowe na przykładzie Teresy z Lisieux*” wskazuje na rolę liturgii w życiu duchowym świętego doktora z Lisieux. T. Kujalowicz, autor rozdziału, zaznacza, że temat został potraktowany od strony liturgicznych spojrzeń na kalendarz wyznaczający rangę okresów czasu czy poszczególnych dni. Pomija zagad-

nienie sakramentów Kościoła i ich wpływu na życie duchowe św. Tereski, które ze względu na swe bogactwo mogłoby być przedmiotem osobnych rozważań (s. 93). Perspektywa kalendarza liturgicznego pozwala na ukazanie trwałych powiązań życiowych, wzajemnego przenikania i nasycania życia duchowego tym, co bierze swój początek z liturgii. Temat ten jest tym bardziej interesujący, że liturgia w tym czasie nie była traktowana jako świadomy fundament codziennego życia chrześcijańskiego. Artykuł został podzielony na dwie części: najpierw omówiono rytm życia duchowego oparty o wymiar liturgiczny, rozpatrując dzień zwykły, dni świąteczne, niedzielę, miesiąc, Misterium Paschalne, Wielki Post, Zmartwychwstanie; następnie egzystencjalny wpływ liturgii na życie świętej.

Autorem kolejnego artykułu jest Sz. Praškiewicz ukazujący wpływ Najświętszej Dziewicy Maryi na życie duchowe św. Teresy z Lisieux. Zamiarem autora jest przedstawienie najbardziej charakterystycznych cech maryjnej duchowości Teresy i wykazanie jej aktualności dla współczesnych wierzących. Realizuje swój zamiar rozpatrując najpierw uwarunkowania historyczne kultu maryjnego, z jego różnymi dewiacjami i sztucznociami, które nasza święta potrafiła przezwyciężyć dzięki specjalnej łasce mądrości Bożej. Następnie omawia to, co sam nazywa „maryjną egzystencją” Teresy, wykazując egzystencjalną obecność Maryi w całym życiu naszego doktora. W końcu pokazuje charakterystyczne cechy maryjnej duchowości wyrażone w prostocie, ufności, miłości. Na tym tle lepiej zaznacza się aktualność jej nauczania maryjnego dla naszych czasów.

M. Zawada podejmuje zagadnienie życia teologalnego św. Teresy; ukazuje specyfikę jej życia wiarą, nadzieją i miłością, odsłaniając tym samym *kształt* jej świętości. W wierze wykazywała duchowy realizm, odczytując w jej perspektywie wszelkie zdarzenia mające stałe odniesienie do Chrystusa. W jej życiu wiary można zaobserwować dwa okresy: wiary *jasnej*, obejmujący pierwszy okres życia, wiary *ciemnej*, dotyczącej ostatnich osiemnastu miesięcy jej życia. Dynamizm jej ufnej nadziei, w której wszystko postawiła na Ojca, potrafił nadać sens wszelkim trudom i cierpieniom dnia codziennego, których jej nie brakowało. Wszystko przesłaniała radość przyszłego wieku, innej ziemi, chwały nieba. Nadprzyrodzona miłość Teresy wypływa z doświadczenia bezgranicznej niemocy i ufności. Angażowała całą powszedniość, najmniejsze sprawy, by żyć miłością i w ten sposób w wielkiej prostocie robić przyjemność Bogu. Ta miłość ma charakter eklezjalny i ekspansywny (misyjny).

Mistyka Teresy z Lisieux, to następny rozdział omawianej pracy. Jego autor, J. W. Gogola, pokazuje specyfikę mistyki Tereski, na tle jej źródeł i istoty. Pomija zagadnienie dalszych przejawów życia mistycznego, rozpatrywane przez autora następnego rozdziału (A. Wach). Na tle źródeł mistyki świętej karmelitanki z Lisieux, tj. Objawienia, na które składa się Pismo św. i Tradycja (głównie dzieła klasyków mistyki karmelitańskiej), omawia autor typ mistyki Teresy. Jeżeli istotą życia mistycznego jest pozostawanie pod ożywczym wpływem Ducha Św., co wyraża pojęcie „bierności” (J. G. Arinterro), to cechą charakterystyczną doświadczenia mistycznego naszej mistyczki jest ufne zdanie się na miłosiernego Boga, oddane świetnie w jej koncepcji „*malej drogi*”. Cechami charakterystycznymi doświadczenia Teresy są: *pati divina* (doświadczenie Bożego działania) przeżywana w *nocy biernej wiary*, mająca głównie charakter ekspiacyjny, oraz zjednoczenie teopatyczne, wyrażone w miłosnym poznaniu, to co papież Jan Paweł II nazwał *Divini amoris sciencia*. Tak ujęta mistyka Teresy okazuje się doskonałym wypełnieniem klasycznego modelu szkoły karmelitańskiej.

A. Wach swój artykuł poświęca życiu kontemplacyjnemu świętej Teresy. Dzieli go, zgodnie z chronologią życia świętej, na dwie części: w pierwszej, poświęconej okresowi świeckiemu, ukazał wpływ środowiska rodzinnego na zachwyty Teresy Bogiem, tzn. na jej kontemplacyjne doświadczenia i osobiste predyspozycje w tym kierunku; w drugiej, obejmującej okres życia zakonnego, specyficzne cechy jej kontemplacji, takie jak: pobudza do działania, do modlitwy za kapłanów, do walki duchowej, do miłości do Kościoła; jest źródłem płodności.

Swoj głos w sprawie doktryny najmłodszego doktora Kościoła zamieścił w naszej pozycji również znawca problematyki mistycznej, prof. D. E. Wider. Podjął się tematu ascezy Teresy od Dzieciątka Jezus. Ogólne spojrzenie na tę ascezę wyznacza jej motyw (miłość do Jezusa) istotę (przelamywanie własnej woli, czyli ofiara) i formy (wyrzeczenia, umartwienia i drobne ofiary). Znalazło to wyraz w poszczególnych praktykach ascetycznych: praktykowaniu cnót, podejmowaniu umartwień, wewnętrznym przelamywaniu siebie oraz różnego rodzaju umartwieniach zewnętrznych. Tę formę ascezy nazywa autor „ascezą miłości”, ponieważ jej zasadą jest miłość dla Jezusa. Można też ją nazwać za A. Combes „mystyką ascezy”, ponieważ miłość Boga przenika wszystkie pokłady ascezy skłaniając do odpowiedzi miłosnej, do ofiary, jako że miłość karmi się ofiarą.

Meksykański karmelita, L. J. Gonzales, rozpatruje psychologiczne aspekty rozwoju młodzieńczej mistyczki, próbując w ten sposób wyjaśnić, w jaki sposób potrafiła ona przezwyciężyć swoje znaczne ograniczenia psychologiczne. Rozwija więc niektóre aspekty osobowości z pozytywnego punktu widzenia, zakładając, że właśnie dzięki nim potrafiła przyjąć łaskę i zrealizować swój własny rozwój. Autor ma tu konkretnie na myśli: szacunek do siebie, zdrowie fizyczne w jego różnych przejawach, konstruktywne myślenie, wolność emocjonalna oraz doskonale postępowanie.

Interesujące zjawisko misji, z którymi wiąże się nierozdzielnie Teresę, czyniąc ją ich przedziwną patronką pomimo ciągłego przebywania w klasztorze, tłumaczy w swoim artykule S. Zieliński. Po omówieniu stanu misji w drugiej połowie XIX w., oraz po oddaniu ducha misyjnego państwa Martin i Karmelu w Lisieux, odsłania autor powołanie misyjne Teresy od pierwszych chwil jej świadomego życia, poprzez modlitwę w intencji kapłanów i misjonarzy aż do pragnienia męczeństwa. Nasza święta wyraźnie chce „kochać Jezusa i sprawiać by był kochany”, sama „chce być misjonarzem”, wyraża gotowość udania się na tereny misyjne, wreszcie pragnie męczeństwa miłości.

Ostatni rozdział naszej pozycji stanowi artykuł hiszpańskiego karmelity, wykładający Teologii Duchowości na Teresianum w Rzymie, J. Castellano Cervera. Artykuł ma za zadanie wyjaśnienie faktu doktoratu Kościoła przyznanej świętej Teresie z Lisieux. Autor realizuje to wypuklając trzy podstawowe kryteria doktoratu ukształtowane w historycznym biegu dziejów Kościoła: „eminens doctrina” (wzniosła doktryna), „vitae sanctitas” (świętość życia), „explicita declaratio” (formalne ogłoszenie przez autorytet Kościoła). Ponieważ jednak kryteria te sprowadzają się ostatecznie do wzniosłej doktryny zatrzymuje się na chwilę, by omówić wymogi wybitnej doktryny (charyzmat wiedzy wlanej, świadectwo żywej tradycji Kościoła, oparte o źródła Objawienia, powszechna czasowo-przestrzenna recepcja doktryny). Na tym tle dopiero może śmiało podać istotne, oryginalne elementy nauczania Teresy, oraz ukazać specyfikę jej doktoratu wyraźnie wskazaną przez papieża (jest kobietą, oddaną kontemplacji, młodego wieku, doktorem Kościoła najbliższym nam w czasie).

Niniejsza pozycja, choć nie stanowi wyczerpującego, uporządkowanego obrazu doktryny św. Teresy, najmłodszego doktora Kościoła, zresztą takowego w ogóle brak w jej pismach i trzeba by uczynić wysiłek, by go usystematyzować, co z kolei zakłada już pewną znajomość podstaw duchowości; niniejsza praca jest niemniej istotnym wkładem na polskim gruncie teologicznym w poznanie i dowartościowanie nauki świętej karmelitanki z Lisieux, tym bardziej cennym, że przedstawionym przez fachowców w jej dziedzinie i duchowych synów Karmelu. Nie rości sobie pretensji do bycia vademecum nauki terezańskiej, lecz może dopomóc w głębszym wnikięciu w tajniki życia z Bogiem. Wykazuje, że szczególnie dzięki małej Teresie, charyzmat karmelitański ma dziś swoją aktualność i atrakcyjność, że reprezentuje duchowość dla wszystkich, pokazując sposób dojścia do Boga i czynienia Go najwyższą wartością życia w każdych warunkach, i to za pomocą zwykłych środków uswięcania dostępnych w Kościele, a więc będących w zasięgu ręki. Ufamy, że może ona dopomóc wszystkim tym, którzy nie mając zbyt wiele wiedzy mistycznej, chcą przybliżyć się do Pana Boga i Nim żyć.

ks. Ryszard Groń

S.C.C.S. (Sagrada Congregación para las Causas de los Sanctos),
La doctora más joven de la Iglesia. Teresa de Lisieux, Editorial
Monte Carmelo, Burgos 1998, ss. 416

W związku z uroczystym ogłoszeniem św. Teresy od Dzieciątka Jezus Doktorem Kościoła Powszechnego (19. X. 1997), Święta Kongregacja do spraw Świętych wydała dokument (tzw. „*Positio*”), który ma za zadanie wytłumaczyć dlaczego ta młoda zakonnica karmelitańska (umarła w wieku 24 lat) została wyróżniona w Kościele tak zaszczytnym tytułem doktora, przyznawanym jedynie najwybitniejszym umysłom teologicznym, odznaczającym się zarazem wielką świętością życia. Nie jest to forma apologetycznego odpierniania ataków ze strony Stolicy Apostolskiej, ale normalna procedura poprzedzająca każdy podobny uroczysty akt Kościoła.

Cały dokument został zredagowany i wydany pierwotnie w języku francuskim a następnie przetłumaczony na łacinę i jako taki nosi tytuł: CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM, Prot. N. 2168. *Urbis et Orbis. Concessionis Tituli Doctoris Ecclesiae Universalis S. Teresiae a Iesu Infante et a Sacro Vultu Moniali Professae Ordinis Carmelitarum Discalceatorum in Monasterio Lexioviensi*, Cabellione. Ex Typis Rogeri Rimbaud. A. D. 1997 (s. 9). Liczy on 980 stron formatu foliowego i stał się podstawą do przekładu hiszpańskiego (dokonał go Alain Gline). Jednakże redaktor wydania hiszpańskiego, o. Gabriel Castro, nie decyduje się na cały przekład tego dokumentu dokonując uzasadnionej selekcji. Ze wstępu (preambuli) dowiadujemy się, że jest to konieczny ekstrakt (wybór) wyjęty z *Positio*, mający za zadanie zebrać i ofiarować ogółowi społeczeństwa hiszpańskojęzycznego to, co najstosowniejsze i najpraktyczniejsze w zrozumieniu świętej Teresy od Dzieciątka Jezus w roli doktora Kościoła. Woli więc nie zatrzymywać się na zawartej w *Positio* historii, zewnętrznym przebiegu i akcie proklamacji jej doktoratu, a skłania się raczej do ukazania tego, co istotne – doktrynalnie i duchowo – kondycji doktora uznanej w Teresie. Interesuje go zatem jej doktryna i wpływ na Magisterium Kościoła. Jednocze-